

Valvindar välter teoribyggnader: Förändringar i klassers och kohorters partival i Danmark och Sverige

AVINGEMAR GLANS

En decembermorgon 1973 vaknade Danmark och fann att väljarna blivit flerdimensionella. Borta var partiernas trofasta klasskämpar: väljararenan var nu fylld av en kaotisk massa skattekverulanter, porrprotestanter och skrämde småhusägare.

Detta har varit den vedertagna beskrivningen av situationen efter fremskridtspartiets, centrumdemokraternes og kristeligt folkepartis genombrott. Inte minst har uppmärksamheten riktats mot klassfaktorernas avtagande betydelse för partivalet. I en nyligen publicerad uppsats talas sålunda om att tillbakagången i klassröstandet varit stor både i Sverige och Danmark, men i sistnämnda land "er foregået særlig dramatisk . . . class voting er på vej ud af den danske politiske kultur".^a

I denna artikel skall undersökas förändringarna i sambandet mellan klasstillhörighet och partival i Danmark och Sverige under de sista 10–15 åren. Jag skall söka påvisa att antagandet om klassfaktorernas drastiskt avtagande betydelse endast är giltigt under helt speciella förutsättningar. I förlängning härav behandlas de vänsterradikala partiernas tillväxt, bl.a. genom kohortanalyser, liksom de ideologiska opinionsförskjutningarna under 70-talet. Avslutningsvis studeras mer ingående 80-talets parlamentsval i Danmark och Sverige i relation till 1979 och i ett längre perspektiv.^b

Material och metoder

Ett vanligt sätt att mäta graden av klassröstning har varit Alfords index. Detta anger differensen i den procentuella andelen vänsterröster bland *manuals* och *nonmanuals*.¹ Sistnämnda kategori omfattar dels en löntagargrupp – tjänstemän – dels egenföretagare inom och utom jordbruk. Med "vänsterröster" måste för Skandinavien del uppenbarligen avses den sammanlagda andelen röster på socialdemokratin och partierna till vänster därom. Att föra samman kommunistiska och folksozialistiska partier med borgerliga och använda di-

kotomien socialdemokrater/övriga – vilket stundom förekommer – måste anses strida mot Alfords intentioner.

Utöver Alfords index kommer alternativa mätmetoder att användas, nämligen ett par av de index som konstruerats av Kenneth Janda.

De partier som inte är borgerliga brukar i Danmark kallas "arbetarpartier", i Sverige "socialistiska". I sin diskutabla utsago om partiernas karaktär är dessa beteckningar mindre lämpliga. Istället kommer här att användas termen "vänsterpartier" för de icke-borgerliga partierna. Längre fram införes begreppet "vänsterflygeln" eller "vänsterradikala partier" som en gemensam beteckning för partierna till vänster om socialdemokratin.

Även om andra data varit tillgängliga, kommer för de danska klassanalyserna uteslutande att användas data från Gallup Markedsanalyse (från början av 60-talet till 1981 års val). Det svenska materialet består av intervjudata från SIFO för åren 1970–82; dock har av vissa praktiska skäl riksdagsvalet 1973 utelämnats. Normalt har intervjuer från en period av ett till två år efter ett parlamentsval lagts samman för att ett större bearbetningsgrundlag skall erhållas.²

Rörande folketingsvalet 1979 och 1981 har dessutom använts intervjudata från det danska valforskningsprojektet (insamlade genom Gallup Markedsanalyse). Vidare användes material från en intervjuundersökning som jag fick genomförd i samband med riksdagsvalet 1982 genom SIFO.

Det svenska materialet har yrkesmässigt klassificerats efter samma grunder som det danska. Pensionärer och studenter ingår således inte i yrkeskategorierna. Jämförbarheten bör därför vara god ifråga om indelningen i de fyra huvudkategorierna: arbetare, tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare.³

Som partivariabel har använts uppgifter om rös-

tande vid föregående parlamentsval (alltså ej data om partipreferens vid intervjutillfället). Intervju-materialets vänsterandel avviker normalt några procentenheter från väljarkårens. För att uppnå största möjliga jämförbarhet över tid och rum har vägningar företagits, så att procenten vänsterröster motsvarar det faktiska valresultatet.

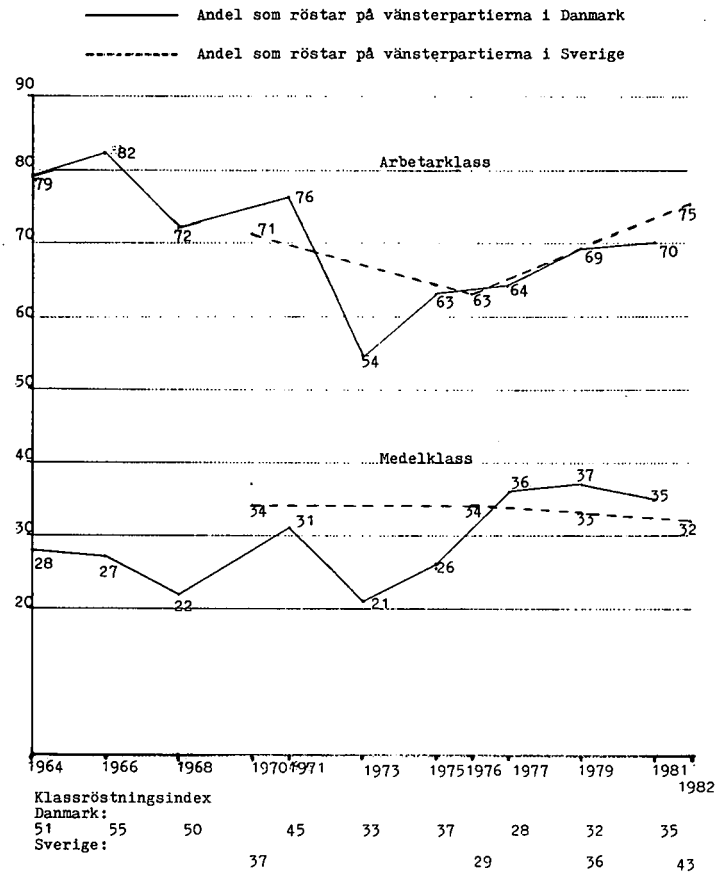
Det bör påpekas att de data som här redovisas rörande klassröstningen i Danmark för äldre år påtagligt avviker från de värden som redovisas av Torben Worre (1978, 1979, 1980), den allmänt använda källan i detta ämne. Skillnaderna uppstår framförallt på grund av att socialdemokraterna vid vissa val är kraftigt överrepresenterade i Worres material. Procentsiffran för socialdemokraterna ligger således 10 procentenheter över valresultatet 1957 och 1964.⁴ Denna överrepresentation tenderar att ge speciellt kraftiga utslag i den kategori där partiet redan står starkt, i detta fall arbetarklassen. Det medför i sin tur exceptionellt höga värden i Alford's klassröstningsindex. Eftersom dessa brister i Worres material är mest betydande för de tidiga folketingsvalen blir förskjutningarna över tid betydligt överdrivna.

Även det material rörande 1957 års folketingsval, som jag haft tillgång till, har en stor överrepresentation av socialdemokrater. Därför har jag inte ansett det vara försvarbart att använda dessa data i det följande, och den danska tidsserien börjar med 1964 års val.

Klassröstningen ökar

I figur 1 redovisas Alford's index för Danmark och Sverige för de sista 10–20 åren. I båda länderna har de två sista parlamentsvalen inneburit ett trendbrott: en utveckling med fallande värden i Alford's index har efterföljts av stigande indexvärden. Särskilt genomgripande har förändringarna varit i Sverige. Vänsterpartiernas andel av arbetarväljarna har ökat påtagligt, utan någon motsvarande förändring inom medelklassen. Klassröstningen har därmed inte haft högre värden sedan 60-talet, och vänsterpartierna har nu tillslutning av tre fjärdedelar av arbetarväljarna men endast en tredjedel av medelklassens väljare.

Figur 1. Klassröstning i Danmark 1964–81 och Sverige 1970–82.

Förändringarna har varit mindre i Danmark men även här har skett en höjning av indexvärdet. Sedan 1977 har detta stigit med sju poäng, framförallt genom ökad vänstertillslutning inom arbetarklassen. Skillnaderna i klassröstning 1981 och vid 60-talets utgång är dock betydande, vilket inte minst har samband med förskjutningar inom medelklassen. Orsakerna till detta skall belysas nedan. De strukturella förhållandena inom medelklassen skall dock först något beröras.

Den heterogena medelklassen

"Medelklass" eller "nonmanuals" är klassteoretiskt oklara begrepp. Ur politisk-sociologisk synpunkt är det inte särskilt ändamålsenligt att placera storföretagare och exempelvis underordnad kontorspersonal i en gemensam kategori. Den politiska betydelsen av motsättningarna mellan löntagare- och producentintressen kan knappast negligeras, även om man inte skulle anse förhållandet mellan lönarbete och kapital vara den grundläggande konfliktlinjen i kapitalistiska samhällsformationer.

Det kan dock vara befogat att särskilja kategorier bland "löntagarna" och då i första hand avgränsa (den egentliga) arbetarklassen från ett mellanskikt eller semi-autonoma löntagare. Den livliga debatten kring avgränsningsproblemen kan inte behandlas här,⁵ men i praktiken motsvarar dessa kategorier i stort sett en traditionell sociologisk uppdelning i arbetare och tjänstemän.

Bland producenter eller kapitalägare kan det vara motiverat att särskilja en småborgerlighet, som i liten omfattning använder betald arbetskraft. Vid valanalyser blir det dock av praktiska skäl ofta nödvändigt att använda en generell kategori – "egenföretagare" – men med den uppdelning av producenterna i jordbrukare och övriga egenföretagare som givetvis är relevant när politiska förhållanden i Skandinavien skall studeras.⁶

I det följande skall behandlas förändringarna i partival i Danmark och Sverige inom medelklasskomponenterna tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare. Vänsterpartiernas samlade andelar inom dessa kategorier redovisas i *tabell 1*.

En sådan uppdelning ger en ny bild av partiför-

Tabell 1. Vänsterpartiernas andel av rösterna inom fyra yrkeskategorier. Danmark 1964–81 och Sverige 1970–82. Procent.

Danmark										
Valår										
Yrke ¹	1964	1966	1968	1971	1973	1975	1977	1979	1981	
Arbetare	79	82	72	76	54	63	64	69	70	
Tjänstemän	41	41	36	45	30	37	46	49	45	
Jordbrukare	5	5	4	3	2	3	3	6	6	
Egenföretagare i övrigt	26	22	14	20	12	12	17	17	10	
Antal intervjuade										
Arbetare	3 692	3 244	3 762	2 200	3 092	3 014	5 076	820	192	
Tjänstemän	2 600	2 472	2 960	2 014	2 995	3 455	6 663	1 009	253	
Jordbrukare	1 374	1 273	1 565	643	858	1 006	1 097	217	34	
Egenföretagare i övrigt	1 202	1 129	1 335	817	1 077	1 023	1 611	254	60	
Sverige										
Valår										
Yrke ¹	1970	1976	1979	1982						
Arbetare	71	63	69	75						
Tjänstemän	40	39	37	37						
Jordbrukare	6	3	5	(–)						
Egenföretagare i övrigt	23	19	19	13						
Antal intervjuade										
Arbetare	4 669	7 549	1 947	331						
Tjänstemän	4 437	7 868	2 153	343						
Jordbrukare	650	620	135	21						
Egenföretagare i övrigt	913	1 239	314	53						

¹ Primärt eget yrke; för hemarbetande kvinnor dock mannens yrke. Pensionärer och studerande ingår ej i materialet.

Där ej annat anges gäller detta för samtliga övriga tabeller och figurer i artikeln, där klass- eller yrkesvariabler förekommer.

skjutningarna bland medelklassväljare. Medan vänsterandelen inom den danska medelklassen som helhet ökade med mer än hälften under åren 1968–81 var ökningen inom de enskilda medelklasskategorierna betydligt måttligare. Bland egenföretagare skedde t.o.m. en direkt tillbakagång.

I Sverige har vänsterandelen bland egenföretagare halverats sedan 1970, och det har också varit en tillbakagång bland tjänstemannaväljare. Men inom medelklassen som helhet har procenten vänsterröster varit i det närmaste stabil.

Att dessa till synes motsatta tendenser samtidigt kan förekomma förklaras av att de olika medelklasskategoriernas relativa storlek har förändrats. Vänsterandelen inom medelklassen varierar från några få procent bland jordbrukare till 40–50 procent bland tjänstemän. Men tjänstemännens andel av medelklassväljarna har väsentligt ökat under perioden, på bekostnad av framförallt jordbrukare. Även andelen övriga egenföretagare har minskat. När dessa olika kategorier föres samman i en enda "medelklass" kommer givetvis förändringar i deras relativa storlek att påverka vänsterprocenten inom medelklassen som helhet.

Effekterna av dessa strukturförändringar kan beräknas genom en form av s.k. viktstandardisering.⁷ Utgångspunkten togs här i

proportionerna tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare ett visst år (Danmark 1968, Sverige 1970). Genom vägningar får medelklassen vid övriga undersökta val en yrkesmässig sammansättning som motsvarar utgångsårets fördelning.

Härigenom kan beräknas den vänsterandel som framkommit om medelklassens sammansättning varit oförändrad över tid. Differensen mellan de således beräknade värdena och den faktiska, ovägd vänsterandelen uttrycker effekten av de strukturella förändringarna i medelklassen.

Som framgår av *tabell 2* kan ökningen i vänsterröstandet inom den danska medelklassen under 70-talet till stor del förklaras av förändringar i yrkessammansättningen. Utan vägningar stiger vänsterandelen inom denna väljarkategori med mer än 12 poäng från 1968 till 1981; vid kontroller för de strukturella ändringarna reduceras denna ökning till fyra procentenheter. För perioden 1971–81 blir det t.o.m. ett fall i vänsterandelen inom medelklassen.

Effekterna är mindre vid en standardisering av det svenska materialet. Detta har samband med att tjänstemännens andel redan vid 70-talets början var så stor att det inte funnits plats för ytterligare strukturändringar av större omfattning.

Tabell 2. Vänsterpartiernas andelar av rösterna inom medelklassen före och efter viktstandardisering, samt alternativa klassröstningsindex. Danmark 1964–81 och Sverige 1970–82 (valda år). Procent.

	Danmark					
	Valår					
	1964	1968	1971	1975	1979	1981
Vänsterpartiernas andel av rösterna i:						
Medelklass, utan vägning	28	22	31	26	37	35
Medelklass, efter vägning	28	22	28	22	30	26
Klassröstningsindex, utan vägning	51	50	45	37	32	35
Klassröstningsindex, efter vägning	51	50	48	41	39	44
Differens i klassröstningsindex	0	0	+3	+4	+7	+9
	Sverige					
	Valår					
	1970	1976	1979	1982		
Vänsterpartiernas andel av rösterna i:						
Medelklass, utan vägning	34	34	33	32		
Medelklass, efter vägning	34	32	31	30		
Klassröstningsindex, utan vägning	37	29	36	43		
Klassröstningsindex, efter vägning	37	31	38	45		
Differens i klassröstningsindex	0	+2	+2	+2		

Kommentar: Genom vägningar har medelklassen de olika valåren erhållit samma proportioner tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare som 1968 (Danmark) resp. 1970 (Sverige).

Då det kontrolleras för de strukturella effekterna visar det sig att det inte skett några avgörande förändringar i klassröstningen i Danmark. Med ett par undantag varierar det vägda klassröstningsindex mellan cirka 40 och 50. Index för folketingsvalet 1981 ligger måttliga sju poäng under värdet för 1964 och är endast fyra enheter lägre än vid 70-talets början.

Det kan därför slås fast att de påstådda dramatiska förändringarna i klassröstningen i Danmark nästan helt kan förklaras av strukturella förändringar. Och i Sverige når indexvärdet en topp vid 1982 års val, oavsett vilken mätmetod som användes.

En alternativ mätmetod

Genomgången ovan har demonstrerat svagheter i Alford's index. Den enkelhet som är dess fördel medför också betydande problem. Speciellt gäller detta uppdelningen i två "klasser", ett förfaringsätt som är nödvändigt på grund av indexkonstruktionen.

Tekniskt möter det inga hinder att bilda index som tar hänsyn till en mer komplex klasstruktur. Ett sådant försök är de index som konstruerats av Kenneth Janda.⁸ I det följande kommer att användas hans mått för *social attraction* och *social reflection*.

Förstnämnda index anger i vilken grad ett parti får jämn tillslutning från en social dimensions olika kategorier. Eller omvänt: i vilken utsträckning ett parti exempelvis har särskilt stor tillslutning av arbetare- och tjänstemannaväljare men liten andel av jordbrukar- och företagarrösterna. Mätmetoden kan användas oavsett den undersökta dimensionens innehåll och är inte beroende av att denna dimension har ett bestämt antal kategorier.⁹ (Indexkonstruktionen redovisas i appendix A).

Det bör observeras att ett högt värde betyder att ett parti har jämn tillslutning från dimensionens olika kategorier. Om ett parti exempelvis har stor arbetartillslutning men liten andel av väljarna i andra kategorier får partiet ett lågt indexvärde.

Index för vänsterpartiernas *social attraction* i en klassdimension med fyra kategorier (arbetare, tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare) redovisas i *tabell 3*.

I det svenska materialet faller indexvärdena under perioden. Vänsterpartiernas anslutning i de fyra yrkeskategorierna har alltså blivit alltmera ojämn, i första hand på grund av en tillbakagång bland jordbrukare och egenföretagare. För Dan-

Tabell 3. Jandas index för *social attraction* och *social reflection* för vänsterpartiernas samlade väljarandel. Danmark 1964–81 och Sverige 1970–82 (valda år).

Valår	Social attraction		Social reflection	
	Danmark	Sverige	Danmark	Sverige
1964	.60		.64	
1968	.52		.59	
1970		.61		.66
1975	.50		.61	
1976		.57		.66
1979	.56	.58	.68	.64
1981	.50		.64	
1982		.49		.59

marks del har variationerna från slutet av 60-talet varit mindre än i Sverige. Det högsta indexvärdet förekommer redan 1964, vilket betyder att vänsterpartierna vid denna tidpunkt hade en jämnare tillslutning i de skilda yrkeskategorierna än senare. Detta ger en helt annan bild av klassröstningen än Alford's mätmetod.

Det andra av Jandas index avspeglar partiernas sociala sammansättning, en aspekt som ofta negligerats inom den politiska sociologien. Detta index för *social reflection* uttrycker i vilken grad ett partis anhängare (eller väljare) har samma sociala sammansättning som hela väljarkåren. Även i detta fall anger ett lågt värde att partiets sammansättning i hög grad avviker från väljarkårens. (Se vidare appendix A.)

Som framgår av tabell 3 är värdena för *social reflection* tämligen stabila både i Danmark och Sverige.¹⁰ I Danmark förekommer variationer på sju, åtta poäng men utan någon bestämd trend: värdet för 1981 är således detsamma som för 1964. Ej heller enligt denna mätmetod har det alltså skett några större förändringar i klassröstandet i Danmark. För Sveriges del noteras även i detta fall det lägsta värdet vid 1982 års val.

Ålder, kön och klassröstning

Könsskillnader i klassröstandet i Sverige har bl.a. påvisats av Holmberg: indexvärdena för kvinnor är lägre än för män.¹¹ Som framgår av *tabell 4* är dessa olikheter ännu större i Danmark. Medan index för klassröstandet bland män 1981 låg på samma nivå som tio år tidigare hade det halverats bland kvinnorna. Samtidigt med att arbetarklassens kvinnor i mindre omfattning sluter upp kring vänsterpartierna har det skett en kraftig ökning av vänsterröstandet bland medelklassens kvinnliga väljare. I viss mån kan dessa könsmässiga skillna-

Tabell 4. Klassröstning bland män och kvinnor. Danmark 1968–81 och Sverige 1970–82 (valda år). Procent.

	Danmark						Differens 1981–1968
	Valår 1968	1971	1975	1977	1979	1981	
<i>Arbetarklass</i>							
Män	73	78	64	66	68	73	0
Kvinnor	71	74	62	63	70	65	-6
<i>Medelklass</i>							
Män	22	31	26	34	31	28	+6
Kvinnor	23	31	31	38	42	43	+20
<i>Klassröstningsindex</i>							
Män	51	47	38	32	37	45	-6
Kvinnor	48	43	31	25	28	22	-26

	Sverige				Differens 1982–1970	
	Valår 1970	1976	1979	1982		
<i>Arbetarklass</i>						
Män		74	67	70	78	+4
Kvinnor		67	59	68	73	+6
<i>Medelklass</i>						
Män		32	32	31	29	-3
Kvinnor		35	36	35	36	+1
<i>Klassröstningsindex</i>						
Män		42	35	39	49	+7
Kvinnor		32	23	33	37	+5

Kommentar: Siffrorna anger vänsterpartiernas andel av väljarna.

der i Danmark förklaras av olikheter i medelklassens sammansättning. Andelen tjänstemän – speciellt i underordnad ställning – är större bland kvinnor, vilket tenderar att höja vänsterandelen inom medelklassen. Kontrollerar man för dessa skillnader genom en viktstandardisering reduceras de könsmissiga olikheterna några poäng.

Viktigare har dock varit den stora ökningen av andelen förvärvsarbetande bland kvinnor under 70-talet. Vänsterandelen bland förvärvsarbetande kvinnor inom arbetarklassen är lägre än bland gifta kvinnor som tillhör arbetarklassen enbart genom mannens yrke (se tabell 5). Eftersom andelen yrkesarbetande bland kvinnliga arbetarväljare stigit markant, har detta medfört en sänkning av vänsterandelen inom den kvinnliga delen av arbetarklassen.

Bland kvinnliga medelklassväljare har speciellt antalet förvärvsarbetande lägre tjänstemän ökat. Denna väljarkategori har relativt hög vänsterpro-

cent och detta höjer avsevärt vänsterandelen inom den kvinnliga medelklassen.

Att förvärvsarbete blivit allt vanligare bland kvinnor har följaktligen haft till effekt i Danmark att vänsterandelen bland arbetarklassens kvinnor sjunkit, medan den stigit inom medelklassen. Båda dessa rörelser har bidragit till att drastiskt sänka index för klassröstning bland kvinnor i Danmark.

Några motsvarande skillnader mellan hemarbetande och förvärvsarbetande kvinnors partival förekommer inte i Sverige. Detta förklarar den större stabiliteten i klassröstandet bland svenska kvinnor. Därtill kommer att det inte skett samma dramatiska höjning som i Danmark av tillslutningen till vänsterpartierna bland kvinnliga tjänstemän i överordnad ställning.

Forskare som anser att klassröstandet är på väg att försvinna i Danmark stöder detta antagande bl. a.

Tabell 5. Vänsterpartiernas andel av väljarna bland hemarbetande och förvärvsarbetande kvinnor i vissa yrkeskategorier. Danmark 1968 och 1977 samt Sverige 1970 och 1979. Procent.

A. Danmark				
Yrke ¹	1968		1977	
	Förvärvs- arbetande	Hemarbe- tande	Förvärvs- arbetande	Hemarbe- tande
Arbetare, ej yrkesutbildade	68 % (604)	79 % (468)	62 % (1 296)	69 % (336)
Arbetare, yrkesutbildade	59 % (167)	70 % (473)	55 % (337)	66 % (373)
Tjänstemän, lägre	38 % (648)	54 % (274)	50 % (2 580)	45 % (373)
Tjänstemän, högre	19 % (183)	22 % (382)	44 % (449)	26 % (351)

B. Sverige				
Yrke ¹	1970		1979	
	Förvärvs- arbetande	Hemarbe- tande	Förvärvs- arbetande	Hemarbe- tande
Arbetare	63 % (1 343)	73 % (754)	69 % (754)	66 % (120)
Tjänstemän	43 % (1 552)	33 % (717)	38 % (966)	36 % (129)

Kommentar: Antalet intervjuade anges inom parentes.

¹ För förvärvsarbetande kvinnor eget yrke; för hemarbetande kvinnor mannens yrke.

på de stora skillnaderna i klassröstandet inom olika ålderskategorier: indexvärdet är avsevärt lägre bland unga väljare än bland äldre.¹²

I det följande skall behandlas klassröstandet inom skilda kohorter i Danmark och Sverige. Tre förhållanden skall speciellt undersökas.

För det första: är de åldersmässiga variationerna i klassröstandet verkligen ett generationsfenomen och inte en företeelse som kan förklaras enligt en livscykelmodell? Om en generationsteori är korrekt bör effekterna bli bestående och prägla kohorternas värden vid senare tidpunkter.

För det andra kan ifrågasättas det lämpliga i att använda en ålderskategori med intervallet 20–30 år, vilket varit det normala i sådana sammanhang. Det kan antagas att de unga väljarna ännu inte anpassats till ett röstmönster som avspeglar klasstillhörighet och yrkesroller men att dessa effekter slår igenom några år senare. Speciellt när de nya väljare skall orientera sig i ett komplicerat partisystem som det danska kan man förvänta att förstagsängöröstandet bär mer tillfällighetens prä-

gel. Ålderskategorin 20–30 år skulle därför inte vara homogen i detta avseende.

För det tredje: de yrkesmässiga förändringar som ägt rum det sista decenniet kan antagas ha haft speciellt stora konsekvenser bland de yngre väljarna. Den politiskt särpräglade gruppen egenföretagare utgör sålunda en ringa del av denna ålderskategori. En kontroll för yrkesstrukturen inom medelklassen bör därför företas, exempelvis genom viktstandardisering.

Detta har varit utgångspunkten för de beräkningar som redovisas i tabell 6. Genom en viktstandardisering har uppskattats hur vänsterandelen i de skilda ålderskategoriernas medelklass skulle varit om denna haft samma proportioner tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare som väljarkåren i sin helhet. Alternativa indexvärden har beräknats, med dels vägda, dels ovägda medelklassvärden. Två ålderskategorier har använts för intervallet 20–30 år och för varje land har analyserats två intervjuematerial som insamlats med tio års mellanrum.¹³

Tabell 6. Klassröstning i vissa ålderskategorier, före och efter viktstandardisering av medelklassen. Danmark 1968 och 1979 samt Sverige 1970 och 1979. Procent.

Danmark 1968						
	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	Hela väljarkåren
Vänsterpartiernas andel av rösterna i:						
Arbetarklass	61	66	77	75	73	72
Medelklass, utan vägning	37	29	21	25	18	22
Medelklass, efter vägning	31	22	19	25	22	
Klassröstningsindex; avvikelse från index i hela väljarkåren:						
Medelklassen, ej vägdd	-26	-13	+6	0	+5	
Medelklassen, vägdd	-20	-6	+8	0	+1	
Danmark 1979						
	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	Hela väljarkåren
Vänsterpartiernas andel i:						
Arbetarklass	65	77	66	69	72	69
Medelklass, utan vägning	64	57	41	29	25	37
Medelklass, med vägning	58	47	38	31	33	
Avvikelse i klassröstningsindex:						
Medelklassen, ej vägdd	-31	-12	-7	+8	+15	
Medelklassen, vägdd	-25	-2	-4	+8	+7	
Sverige 1970						
	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	Hela väljarkåren
Vänsterpartiernas andel i:						
Arbetarklass	67	66	70	71	74	71
Medelklass, utan vägning	48	41	35	32	32	34
Medelklass, efter vägning	44	37	33	32	34	
Avvikelse i klassröstningsindex:						
Medelklassen, ej vägdd	-18	-12	-1	-1	+4	
Medelklassen, vägdd	-15	-8	0	+1	+1	
Sverige 1979						
	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	Hela väljarkåren
Vänsterpartiernas andel i:						
Arbetarklass	59	67	73	62	74	69
Medelklass, utan vägning	38	48	36	30	27	33
Medelklass, efter vägning	37	44	35	30	28	
Avvikelse i klassröstningsindex:						
Medelklassen, ej vägdd	-15	-17	+1	-4	+11	
Medelklassen, vägdd	-14	-13	+2	-4	+9	

	Antal intervjuade					Hela väljarkåren
	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	
Danmark 1968						
Arbetare	453	469	775	889	1 062	3 762
Medelklass	309	620	1 346	1 603	1 606	5 861
Danmark 1979						
Arbetare	109	95	218	171	200	820
Medelklass	92	180	445	350	351	1 480
Sverige 1970						
Arbetare	322	589	904	1 006	1 613	4 669
Medelklass	270	743	1 338	1 440	1 886	6 000
Sverige 1979						
Arbetare	164	256	529	381	586	1 947
Medelklass	111	273	300	632	692	2 603

Kommentar: Genom vägningarna har ålderskategoriernas medelklass erhållit samma proportioner tjänstemän, jordbrukare och övriga egenföretagare som hela väljarkårens medelklass.

Det föreligger betydande skillnader mellan Danmark och Sverige i de åldersmässiga variationerna i klassröstandet. Skillnaderna mellan indexvärdet i äldsta och yngsta ålderskategorin är 30-45 poäng i Danmark; motsvarande differens i Sverige är cirka 25 vid båda intervjutillfällena. De större variationerna i Danmark har dock samband med markanta indexskillnader mellan de två yngsta kohorterna. Inom ålderskategorin 20-24 år har således vänsterpartierna 1979 t.o.m. lika stor tillslutning bland medelklassväljare som bland arbetare, men redan bland de 25-29-åriga avviker indexvärdet endast ett tiotal poäng från hela väljarkårens. I Sverige är däremot skillnaderna mellan dessa åldersgrupper obetydliga.

Åldersvariationerna i Danmark reduceras också avsevärt vid en kontroll för yrkessammansättningen inom medelklassen. Den nästan totala dominansen av tjänstemän bland de yngsta årgångarnas medelklassväljare pressar upp indexvärdet. Efter en viktstandardisering visar det sig att indexvärdet för de 25-29-åriga i stort sett blir detsamma som hela väljarkårens, och skillnaderna mellan de yngsta och äldsta ålderskategorierna minskar drastiskt. Effekterna av denna standardisering blir betydligt mindre i Sverige, vilket har samband med att andelen jordbrukare och övriga egenföretagare generellt är mindre.

Enligt dessa beräkningar blir alltså skillnaderna i åldersgruppernas klassröstning tämligen måttliga. Det finns ännu ett skäl till skepsis mot påståendet att åldersvariationerna skulle tyda på genom-

gripande förändringar i klassröstandet. De genomsnittligt något lägre indexvärdena bland de 20-30-åriga 1968-70 återspeglas inte i indexvärdena för ålderskategorin 30-39 år ett decennium senare.

I Sverige sker det t.o.m. en markant höjning av klassröstningen inom denna kohort under tioårsperioden. Värdet faller något i Danmark men detta är ett förhållande som gäller för hela den danska väljarkåren och till en stor del kan förklaras av de yrkesstrukturella förändringarna.¹⁴

När ungdomsväljarna från slutet av 60-talet blivit tio år äldre skiljer sig inte längre deras beteende i detta avseende från det normala i väljarkåren. Åldersvariationerna i klassröstande under denna period bör alltså i första hand förklaras enligt en livscykelmodell och ej efter en generationsteori.¹⁵

Vänsterflygeln och socialdemokratin

I det föregående har vänsterpartierna behandlats under ett. Men vänsterns sammansättning och utseende har avsevärt förändrats under efterkrigstiden. Speciellt i Danmark har i skuggan av mer spektakulära fenomen skett en betydelsefull omvandling av partisystemet genom de vänsterradikala partiernas tillväxt.¹⁶ Vänsterflygeln hade här under 70-talet genomsnittligt tre gånger större anslutning än tjugo år tidigare (se tabell 7). Efter de nya framgångarna 1981 är det endast ett fåtal länder i Västeuropa som har en starkare vänsterflygel, och den danska vänsterradikalismen har nu större väljarstöd än den finländska.

Tabell 7. Socialdemokratins och vänsterflygelns andelar av de avgivna rösterna vid parlamentsval i Danmark och Sverige 1950–82. Procent.

Danmark						
	DKP	SF	Vänster- flygeln totalt ¹	Soc.- dem.	Vänster- partierna totalt	Prop. VF/SD
1950–59 (medelvärde)	4,2		4,2	40,2	44,4	.09
1960–69 (medelvärde)	1,0	7,2	8,7	39,1	47,8	.22
1970–79 (medelvärde)	3,0	6,0	11,4	33,6	45,0	.34
1977	3,7	3,9	10,3	37,0	47,3	.28
1979	1,9	5,9	11,9	38,3	50,2	.31
1981	1,1	11,3	15,3	32,9	48,2	.47

Sverige					
	SKP/ VPK	Vänster- flygeln totalt	Soc.- dem.	Vänster- partierna totalt	Prop. VF/SD
1950–59 (medelvärde)	4,7	4,7	45,4	50,0	.09
1960–69 (medelvärde)	4,2	4,2	48,4	52,6	.08
1970–79 (medelvärde)	5,1	5,6	43,7	49,3	.11
1976	4,8	5,1	42,7	47,8	.12
1979	5,6	6,0	43,2	49,2	.14
1982	5,6	5,8	45,6	51,4	.12

¹ DKP och SF samt från och med 1968 inkl. Venstresocialisterne; från och med 1979 inkl. Arbejderpartiet KAP; vid valet 1981 dessutom inkl. Internationalen-SAP.

Källa: Bearbetningar av officiell statistik.

I jämförelse med exempelvis 50-talet har samtidigt den danska socialdemokratin försvagats, även om vänsterflygelns framgångar normalt har varit större än de socialdemokratiska förlusterna. Detta har betytt dramatiska förskjutningar i styrkeförhållandena mellan vänsterflygeln och det socialdemokratiska partiet. Medan anslutningen till vänsterflygelns enda företrädare under 50-talet – DKP – endast var en tiondel av socialdemokraternas väljarandel, var den samlade vänsterflygelns styrka under 70-talet en tredjedel av socialdemokratins. Efter 1981 års folketingsval är proportionerna ett till två.

Den stora anslutningen till vänsterflygeln bland yngre väljare har ofta påvisats. Detta kan tolkas enligt en livscykelteori och vara uttryck för en ungdomsradikalism som försvinner med mognare år. Här skall istället läggas tonvikten på en generationsaspekt, där förändringarna i partisystemet genom de nya vänsterpartiernas tillkomst antages ha haft en bestående effekt på de nya generationer av väljare.

Alltsedan SF första gången deltog i ett folketingsval (1960) har partiet haft en stark ställning hos ungdomsväljarna. Det intressanta blir dock att undersöka partisympatierna hos denna kohort vid senare tidpunkter, när en eventuell ungdomsradikalism ej längre skulle vara relevant.

Detta sker alltså i första hand utifrån det enkla antagandet att ett nytt parti bör ha lättare att vinna fotfäste bland de yngre väljarna, där en stark partiidentifikation är mindre vanlig. Denna process kan ha underlättats av en speciell radikalism i denna åldersgrup. Med en centrumsökande socialdemokrati fanns det i Danmark dessutom speciellt god plats för ett radikalt vänsterparti, och samarbetet mellan SF och socialdemokratin 1966–68 och 1971–73 bör ytterligare ha bidragit till att göra SF till ett naturligt alternativ för vänstersinnade väljare utan socialdemokratisk partiidentifikation.

Man kan därför antaga att SF får större tillslutning bland de väljare som tillkommit efter 1959 (födda efter 1934) än i de årgångar som börjat sin

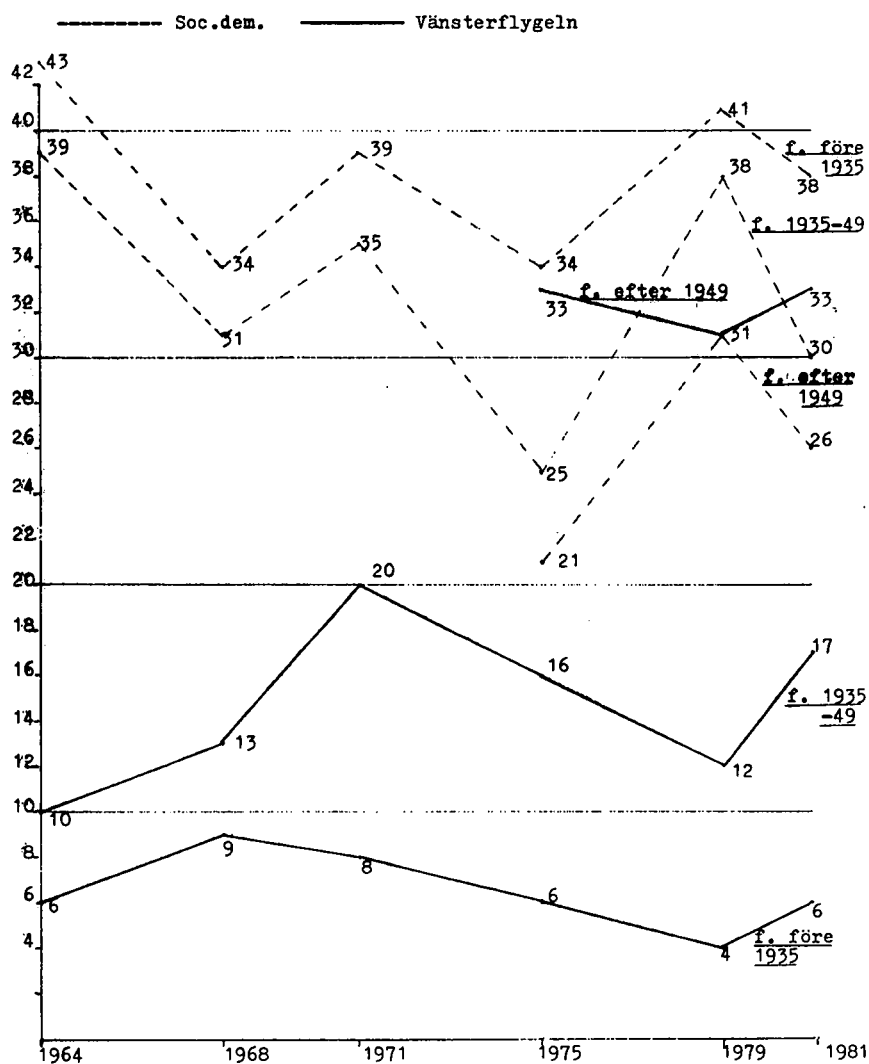
väljarkarriär under en annan partistruktur. Dessa skillnader bör bli bestående.

60-talets slut innebar en ny fas i denna utveckling, med venstresocialisternes bildande och den ideologiska klimatförändringen 1968. Denna ideologiska omorientering bör ha haft stora effekter bland väljare med högre utbildning, vilkas antal ökade kraftigt under 70-talet. Speciellt höga värden för vänsterflygelns partier kan därför förväntas inom 70-talsgenerationen (födda 1950 eller senare).¹⁷

Data rörande partivalet i dessa kohorter går i förväntad riktning (se figur 2). Andelen av SF:are och övriga vänsterradikala väljare inom den första generation som växt upp med 60-talets nya partisystem, är genomgående dubbelt så stor som bland de äldre väljarna. Stabiliteten är påfallande: trots vänsterflygelns framgångar 1981 blev dess väljarandel inom den äldsta kohorten liggande på tidigare års relativt låga nivå.

Vid slutet av 60-talet var mellangenerationens ålder cirka 20 till 35 år. När dessa väljare elva till

Figur 2. Vänsterflygelns och socialdemokratiens andelar av rösterna i tre kohorter. Danmark 1964–81 (valda år). Procent.

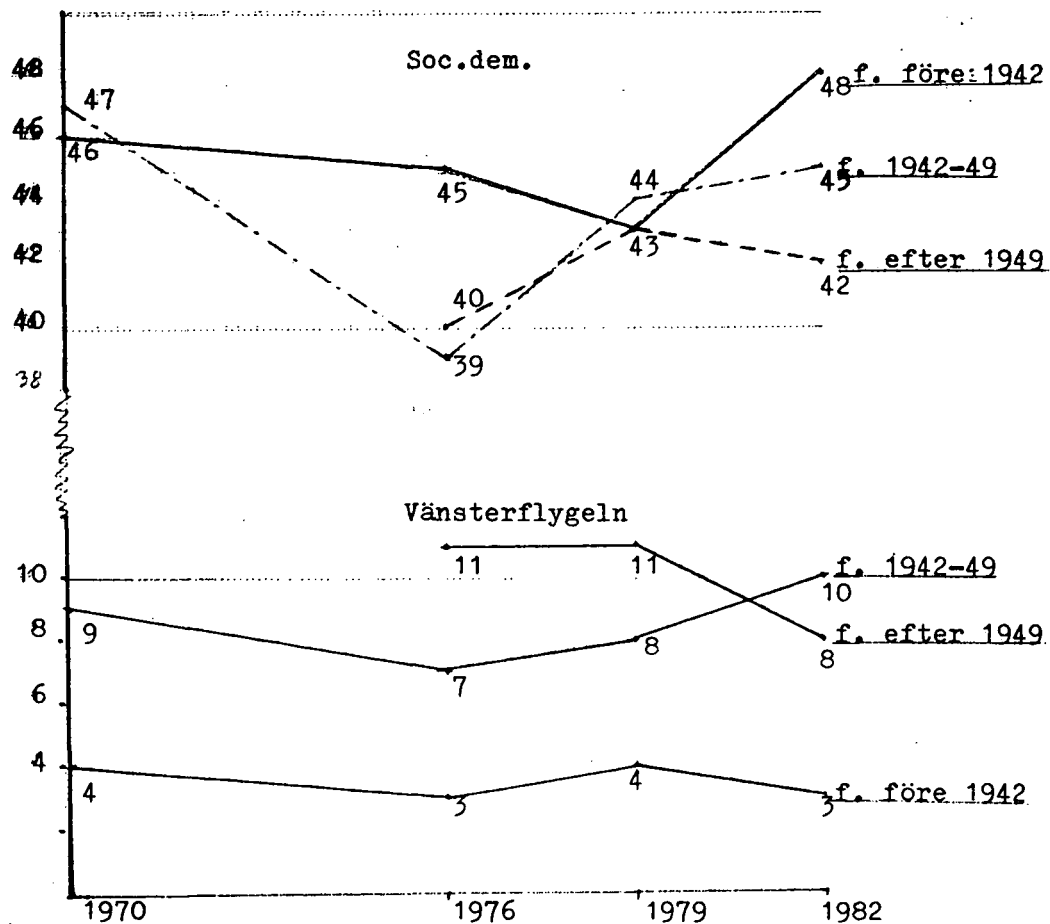
tretton år senare hade ungdomsåren bakom sig var sympatierna för vänsterflygeln fullt ut bevarade. Data för partival i dessa två kohorter underbygger alltså en generationsteori.

I den yngsta kohorten sker en ytterligare höjning av den vänsterradikala väljarandelen. Vänsterflygeln är här jämnstark med socialdemokratin, som haft stora svårigheter med att vinna tillslutning bland de nytillkomna väljarna. Var tredje av de väljare som är födda efter 1949 sluter upp kring något av vänsterflygelns partier och denna andel har varit oförändrad vid de tre undersökta folketingsvalen, trots ett ständigt tillskott av nya väljare. Blir dessa tendenser bestående skulle det medföra betydligt mer genomgripande förändringar i det danska partisystemet än exempelvis fremskridtspartiets tillkomst.

Även om vissa observatörer har velat se SKP:s omvandling till VPK som primärt valstrategiskt motiverad behöver detta inte vara en förhärskande uppfattning i väljarkåren. På motsvarande sätt som i Danmark kan det därför förväntas en större tillslutning till VPK i de kohorter, som blivit väljare efter partiets omorientering vid 60-talets början, än bland de äldre årgångarna. Bl.a. SÅP:s organisatoriska styrka och bredare vänsterflygel bör dock ha gjort det svårare för VPK att uppnå samma position bland de yngre väljarna som SF i Danmark. Härtill kan också bidra att VPK:s liberal-demokratiska trovärdighet i vissa väljargrupper har ifrågasatts på ett annatsätt används om förhållandet med SF.

Mellangenerationen i figur 3 omfattar de årgångar som blivit väljare efter 1962. En yngre

Figur 3. Vänsterflygelns och socialdemokratiens andelar av rösterna i tre kohorter. Sverige 1970-82 (valda år). Procent.

generation som tillkommit efter 1970 har särskiljts, liksom i Danmark. Av praktiska skäl har de väljare som är födda före 1942 behandlats under ett även om det faktiskt förekommer vissa systematiska variationer i både VPK:s och SAP:s väljarstöd i de äldre årgångarna.¹⁸

Data visar de förväntade skillnaderna mellan kohorterna, med undantag av att VPK:s röstprocent var högst inom mellangenerationen vid sista valet. VPK:s större tillslutning inom de yngre kohorterna har inte varit ett övergående fenomen, vilket även i detta fall gör generationshypotesen mest rimlig. VPK:s väljarandel är dock långt mindre än den danska vänsterflygelns, både inom mellangenerationen och den yngsta kohorten, och SAP har inte försvagats bland de yngre väljarna i tillnärmelsevis samma grad som dansk socialdemokrati.

Dessa kohortskillnader bör ses mot bakgrund av förändringarna i utbildningsnivån. Sambandet mellan utbildningsvariabeln och vänsterflygelns tillväxt har två aspekter: stigningen i antalet väljare med högre utbildning och förändringen i partisympatierna hos dessa väljare i vänsterradikal riktning. Effekterna i Danmark av händelserna 1968 avspeglas i *tabell 8*. 1966 hade vänsterflygeln inte större andel bland väljare med högre utbildning än totalt i väljarkåren. 1971 var anslutningen till vänsterflygelns partier i det närmaste tredubblad och förblev på denna höga nivå, med ytterligare stigning vid de två sista folketingsvalen. SF är nu det klart största partiet bland väljare med högre utbildning, med mer än dubbelt så stor väljarandel som parti nummer två, de konservativa.

Utvecklingen i Sverige skiljer sig från den danska. Visserligen har även VPK stärkt sin ställning bland väljare med högre utbildning (se tabellavdelning B) men har långt ifrån uppnått samma dominerande position som den danska vänsterflygelns partier. Även ifråga om socialdemokratin föreligger betydande olikheter i detta avseende. Dansk socialdemokrati har endast vid ett tillfälle uppnått samma andel som SAP bland väljare med högre utbildning, och tillbakagången 1981 var särskilt dramatisk inom denna väljarkategori.

Dessa data kan tyckas styrka den spridda uppfattning om vänsterflygelns partier som en tummelplats för akademiker. Men en analys av partiernas *sammansättning* ger en mer nyanserad bild. Personer med enbart folkskola utgör även efter 1981 års val hälften av SF:s väljare, där andelen med studentexamen endast är en femtedel. Den genomsnittligt högre utbildningsnivån i den

svenska väljarkåren medför att proportionerna blir något annorlunda för VPK:s del. Trots att partiet har svagare anslutning än SF bland väljare med högre utbildning är deras andel av VPK:s väljarkår 40 procent. Lika stor del av VPK-väljarna har dock enbart folkskole- eller grundskoleutbildning.

Ideologiska förändringar

Samspelet mellan ideologi och partival är komplicerat: de ideologiska attityderna kan påverka partivalet; partipreferenserna kan förändra väljarnas attityder; en växelverkan kan förekomma. I samband med kohortanalyserna ovan framfördes antagandet att vänsterflygelns starkare ställning i mellangenerationerna och bland de yngsta väljarna berodde på att bindningarna till de etablerade partierna här var svagare. Vänsterradikala attityder skulle därför lättare omsättas i vänsterradikalt röstande bland dessa väljare. Detta betyder också att generationskillnader i den vänsterradikala tillslutningen inte nödvändigtvis har samband med en högre grad av ideologisk radikalism i de yngre årgångarna.

Den första större intervjuundersökningen av danska väljare företogs 1969. Sambandet mellan ålder, attityder och vänsterradikala partipreferenser detta år redovisas i *tabell 9*. Det föreligger ett starkt samband mellan ideologi och partival men inte några skillnader mellan de två generationerna ifråga om ideologisk radikalism. Vänsterflygelns starkare anslutning i den yngre av de båda kohorterna kan alltså inte förklaras av enbart ideologiska faktorer. Istället bestyrkes antagandet att det är andra omständigheter, såsom svagare partibindningar som gynnar SF i denna väljarkategori, även om ideologisk radikalism också är en förutsättning för en hög SF-andel.

Tio år senare är variationerna mellan kohorterna i ideologisk opinion betydande, med 70-talsgenerationen som den mest radikala. Även mellangenerationen är nu mer vänsterorienterad än de äldre väljarna. Det bör observeras att det i de två sistnämnda kohorterna har skett en ideologisk högervändning men att denna alltså varit minst i mellangenerationen. Det skulle kunna tolkas som en följd av vänsterflygelns starkare position i denna väljarkategori, men detta kan vara att överdriva de vänsterradikala partiernas likväl måttliga inflytande bland dessa väljare.

Tabell 8. Vänsterflygelns och socialdemokratins andelar av rösterna i vissa utbildningskategorier. Danmark 1968–81 och Sverige 1970–79 (valda år). Procent.

A. Danmark						
Intervjupersonens utbildning	Valår 1966	1971	1975	1977	1979	1981
Vänsterflygelns andel av rösterna						
Folkskola	12	10	9	7	8	13
Real- eller mellanskola	9	14	14	11	12	21
Gymnasium eller högre utbildning	11	28	22	28	34	38
Socialdemokratins andel av rösterna						
Folkskola	47	44	36	43	45	40
Real- eller mellanskola	25	25	18	28	30	20
Gymnasium eller högre utbildning	7	8	11	21	21	6
Antal intervjuade						
Folkskola	7 695	5 439	7 638	12 103	1 025	365
Real- eller mellanskola	1 701	1 488	2 371	4 633	412	189
Gymnasium eller högre utbildning	651	630	1 114	1 789	194	71
B. Sverige						
Intervjupersonens utbildning	Valår 1970	1973	1976	1979		
Vänsterflygelns andel av rösterna						
Folkskola	6	5	3	4		
Realskola, grundskola (ej examen)	5	8	5	6		
Realexamen	4	4	3	3		
Gymnasium (ej examen)	5	6	7	6		
Studentexamen	6	7	8	7		
Universitetsexamen	7	14	11	14		
SAP:s andel av rösterna						
Folkskola	57	57	57	58		
Realskola, grundskola	44	45	49	54		
Realexamen	31	34	34	33		
Gymnasium	22	28	32	35		
Studentexamen	17	17	21	20		
Universitetsexamen	13	13	17	17		
Antal intervjuade						
Folkskola	7 062	7 884	8 080	1 963		
Realskola, grundskola	682	1 279	2 133	573		
Realexamen	1 363	1 936	2 247	561		
Gymnasium	756	1 447	2 687	724		
Studentexamen	854	1 363	2 026	536		
Universitetsexamen	642	1 107	1 803	564		

Tabell 9. Sambandet mellan ålder, höger-vänsterattityder och vänsterradikalt partival. Danmark 1969 och 1979. Procentsiffrorna anger vänsterflygelns andel av rösterna, inom resp. cell. Siffrorna inom parentes anger antalet väljare som valt parti. Opinionsbalansen uttrycker andelen "vänstersvar" minus andelen "högersvar".

	Generation (födelseår)	Negativt inställd		Positivt inställd		Opinionsbalans	
		1969	1979	1969	1979	1969	1979
Ekonomisk utjämning ³	-1934	3 % (99)	1 % (249)	6 % (295)	8 % (337)	+45	+13
	1935-49	= (36)	2 % (140)	14 % (78)	20 % (234)	+32	+22
	1950-	.	8 % (60)	.	40 % (176)	.	+38
Sociala reformer ¹	-1934	- (98)	3 % (239)	6 % (306)	6 % (386)	+48	+20
	1935-49	8 % (36)	7 % (132)	9 % (88)	15 % (265)	+39	+29
	1950-	.	10 % (71)	.	42 % (185)	.	+42
Ekonomisk styrning ⁴	-1934	2 % (206)	2 % (361)	9 % (170)	9 % (233)	-5	-23
	1935-49	3 % (62)	5 % (215)	18 % (56)	19 % (166)	-8	-15
	1950-	.	16 % (99)	.	46 % (142)	-9	-14
Socialisera banker och storindustri ²	1934-	3 % (347)	2 % (508)	16 % (43)	26 % (74)	-70	-70
	1935-49	5 % (103)	4 % (320)	29 % (21)	42 % (79)	-62	-58
	1950-	.	14 % (162)	.	68 % (82)	.	-35

Frågeformuleringar:

Jeg vil nu læse nogle politiske påstande op, som De kan opfatte som en slags diskussion mellem to personer, A og B. Vi beder Dem om, at De på hvert af de forskellige områder siger, om De er mest enig med A eller med B. Ofte er De måske ikke helt enig med nogen af parterne, men vi vil da gerne, at De i disse tilfælde alligevel siger, hvilken af de to opfattelser, der ligger *nærmest* Deres eget synspunkt.

¹ Først et spørgsmål om samfundets sociale udgifter.

A siger: Man er gået for langt med sociale reformer her i landet. Folk burde mere end nu klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet.

B siger: De sociale reformer, som er gennemført i vort land, bør opretholdes i mindst samme omfang som nu.*

² Så et spørgsmål om bankernes og storindustriens stilling i vort land:

A siger: Folketinget burde vedtage, at staten overtager bankerne og storindustrien.*

B siger: Bankerne og storindustrien bør fortsat være i privat eje.

³ Videre et spørgsmål om indtægtsforhold og levestandard.

A siger: Forskellene i indtægter og levestandard er stadig for store i vort land. Derfor burde folk med mindre indtægter få en hurtigere forbedring af levestandarden end dem med større indtægt.*

B siger: Indtægtsudjævningen er gået tilstrækkeligt langt. De indtægtsforskelle, som endnu findes, bør stort set bibeholdes.

⁴ Så har vi spørgsmålet om statens kontrol over erhvervslivet.

A siger: Forretnings- og industrifolk bør i større grad have lov til at bestemme deres egne forretninger.

B siger: Staten bør kontrollere og samordne næringslivet. Den statslige kontrol bør i hvert tilfælde ikke være *mindre*, end den er i dagens Danmark.*

Kommentar: Partival avser i denna tabell partipreferens vid intervjuetillfället, enligt svar på frågan, vilket parti man skulle rösta på om det var folketingsval i morgon. Denna partivariabel har föredragits, eftersom intervjuerna 1969 genomfördes mellan två valår.

"Vänstersvar" har markerats med *.

Även om de ideologiska opinionsförändringarna i den yngsta generationen uppenbart har gynnat vänsterflygeln, har dess ökade väljarstöd under det sista decenniet inte motsvarats av någon generell ideologisk radikalisering i hela väljarkåren. Speciellt mellan de två sista folketingsvalen har utvecklingen varit den omvända.¹⁹ Att vänsterflygeln samtidigt fått fler väljare har samband med att de vänsterradikala partierna (och framförallt SF) fått en betydande anslutning också bland de ideologiskt moderata väljarna (tabell 10). T.o.m. bland motståndarna till en viss offentlig styrning av ekonomin fick vänsterflygeln 1981 stöd av var fjärde väljare från 70-talsgenerationen, medan dessa partier praktiskt taget inte existerar hos de äldre högerorienterade väljarna.

1969 var kombinationen av ideologisk vänsterradikalism och en bestämd generationstillhörighet en förutsättning för en hög vänsterradikal väljarandel. 1981 är ideologisk vänsterorientering ej längre nödvändig för att vänsterflygeln skall få stor väljartillslutning. Åldersfaktorn är tillräcklig, även om effekten av de två oberoende variabelerna är additiv.

Intervjumaterialet tyder på, att det även i Sverige skedde en förstärkning av den ideologiska högeropinionen vid det sista parlamentsvalet (tabell 11).

Inte minst tycks motståndet mot socialisering ha ökat. Operation antisocialism skulle alltså ha lyckats, även om den borgerliga patienten dog. Som framgår av tabellavdelning B tycks i denna fråga ha skett en opinionsförskjutning åt höger inom alla partier (utom bland moderaterna, där motståndet från början varit nästan totalt). Förändringarna i de försvarspolitiska attityderna är också påfallande men bör ses mot bakgrunden av det marina skådespel som uppfördes under hösten 82.

Höger-vänsterattityder kan mätas på olika sätt. Det är metodiskt intressant att någon opinionsförskjutning åt höger inte förekommer i Sverige när man ber väljarna själva placera sig på en höger-vänsterskala (tabell 12). Medelvärde för hela väljarkåren har i stort sett varit oförändrat under en följd av år och de enskilda partiernas väljare placerar sig i stort sett på samma ställe som vid närmast föregående val. Dock har flygelpartiernas väljare kommit närmare centrum. Att detta sker för moderaterna är föga överraskande, med tanke på tillflödet av f.d. mittenväljare.

Även om det blåst ideologiska högervindar i Danmark under senare tid ligger den danska väljarkåren numera ideologiskt till vänster om den svenska (se tabell 13). Till skillnad från situationen vid slutet av 60-talet är ej heller 80-talets norska väljarkår mer vänsterorienterad än väljar-

Tabell 10. Sambandet mellan ålder, höger-vänsterattityder och vänsterradikalt partival. Danmark 1981. Procentsiffrorna anger vänsterflygelns andel av rösterna inom resp. cell. Siffrorna inom parentes anger antalet väljare som valt parti. Opinionsbalansen uttrycker andelen "vänstersvar" minus andelen "högersvar".

(Vi bör . . .)	Generation (födelsår)	Bra förslag	Spelar ingen större roll, vet ej	Dåligt förslag ("vänstersvar")	Opinionsbalans
Minske den statslige kontroll med det private erhvervsliv	-1934	4 % (128)	6 % (115)	7 % (100)	-8
	1935-49	7 % (77)	12 % (66)	27 % (81)	+2
	1950-	25 % (51)	18 % (67)	47 % (79)	+14
	Generation (födelseår)	Dåligt förslag	Spelar ingen större roll, vet ej	Bra förslag ("vänstersvar")	Opinionsbalans
Socialisere de store virksomheder	-1934	3 % (228)	7 % (76)	17 % (40)	-55
	1935-49	8 % (145)	17 % (40)	41 % (38)	-48
	1950-	18 % (103)	28 % (48)	67 % (45)	-30

Tabell 11. Attityder till ekonomisk kontroll, socialisering och utgifter till försvaret i Sverige 1979 och 1982. Procent och opinionsbalans (övertikt "vänstersvar").

	A.					
	Bra förslag	Spelar ingen större roll Tveksam, vet ej	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans	
Minska den statliga kontrollen över privat företagsamhet ¹	1979	45	21	34	100	-11
	1982	50	18	32	100	-18
Socialisera de stora företagen	1979	25	18	57	100	-32
	1982	17	14	69	100	-52
Minska försvarsutgifterna ²	1979	48	19	33	100	+15
	1982	36	20	44	100	-8

B.

Översikt av vänstersvar i frågan om socialisering av de stora företagen, efter partival.

	VPK	SD	CP	FP	M
1979	+66	+10	-72	-82	-94
1982	+25	-23	-87	-97	-93
Differens 1982-79	-41	-33	-15	-15	+1
Antal intervjuade 1982	24	230	52	36	108

¹ Frågeformuleringen var denna 1979: "Minska det statliga inflytandet över det privata näringslivet."

² "Bra förslag" uppfattas som vänstersvar. Se i övrigt tabell 10.

Källa: 1979: Holmberg, s 228; 1982: intervjuundersökningar genom SIFO.

Dessa frågor ställdes endast vid en av de två intervjuomgångarna, vilka normalt är det material rörande riksdagsvalet 1982 som användes i denna artikel.

Tabell 12. Genomsnittlig placering på vänster-höger-skala av partiernas väljare. Sverige 1976, 1979 och 1982.

	VPK	S	CP	FP	M
1976	2,1	3,9	5,6	5,6	7,4
1979	2,0	3,4	5,9	5,9	7,4
1982	2,7	3,4	5,3	5,7	6,4
Antal intervjuade 1982	26	230	63	28	110

Källa: 1976: Peterson, s 144; 1979: Holmberg, s 198; 1982: intervjuundersökning genom SIFO. Dessa frågor ställdes endast vid en av de två intervjuomgångarna, vilka normalt är det material rörande riksdagsvalet 1982 som användes i denna artikel.

Frågeformulering 1982: "Inom politiken talar man ofta om 'vänster' och 'höger'. Hur skulle du själv vilka placera dig på denna skala?" (Skalkort graderat från 0 (vänster) till 10 (höger) framvisas.)

na i Danmark.²⁰ De opinionsförskjutningar som skett i ett längre perspektiv i Skandinavien har medfört att den traditionella bilden av Danmark som ett liberalt reservat i ett för övrigt radikalt Skandinavien ej längre är riktig.

Speciellt inom det borgerliga lägret är de svenska väljarna mer högerorienterade än de danska (se tabell 14). Detta gäller vid en jämförelse mellan moderaterna och de konservativa men skillnaderna är störst ifråga om mittenpartierna. Radikale venstres ideologiska profil skiljer sig så drastiskt från folkpartiets att det rimliga i att här tala om broderpartier kan ifrågasättas. Däremot överensstämmer folkpartiets värden väl med venstres.

Att de danska socialdemokratiska väljarna ej längre ligger till höger om SAP:s är anmärkningsvärt mot bakgrund av skillnaderna i socialdemokratins placering i det danska resp. svenska partisystemet. Det enda svenska parti med mer vänsterorienterade väljare än det danska broderpartiet är nu VPK. SF:s utveckling mot ett bredare folkparti avspeglas exempelvis i SF-väljarnas attityder till socialisering som inte är mer radikala än SAP-sympatisörernas vid valet 1979.

80-talets parlamentsval

Avslutningsvis skall behandlas väljarutvecklingen för samtliga partier inom vissa yrkeskategorier i Danmark och Sverige och speciellt förskjutningarna i samband med de sista parlamentsvalen (se tabell 15).

Bland det mest iögonfallande i ett längre perspektiv är socialliberalismens tillbakagång. Radikale venstre befann sig i 1968 mitt i en kortvarig blomstringsperiod och var näst största parti bland arbetare och egenföretagare och tredje största bland tjänstemännen.

Liksom folkpartiet har de radikale nu praktiskt

taget försvunnit bland arbetarna. Mest dramatiskt är dock den socialliberala tillbakagången bland egenföretagare (utanför jordbruk). Från 17 procent (radikale) och 26 procent (folkpartiet) har röstandelen rasat ned till tre procent; folkpartiet förlorade här fyra femtedelar av sitt väljarstöd mellan de två sista riksdagsvalen.

Danmarks andra stora liberala parti – Venstre – har visserligen inte drabbats av lika stora förluster men fick dock vid sista valet färre röster än exempelvis socialistisk folkeparti. För första gången är därmed venstre endast landets fjärde största parti.

Bland egenföretagarna har i båda länderna den traditionella högern styrkt sin ställning, i Danmark på bekostnad av fremskridtspartiet. Moderaternas framgångar vid sista valet var speciellt stora bland egenföretagare, och moderaterna är nu helt dominerande inom denna väljarkategori.

Endast bland tjänstemannaväljarna har folkpartiet och radikale venstre nu någon anslutning av betydelse. Moderaterna har dock fördubblat sitt väljarstöd sedan 1970. Däremot har de konservativa i Danmark haft problem med att återvinna sin tidigare ledande position bland tjänstemannaväljarna. Här var 1981 konkurrensen svår från Erhard Jakobsens centrum-demokrater, som var speciellt framgångsrika bland tjänstemännen.

Både i Danmark och Sverige förlorade socialdemokratin väljare bland de privatanställda tjänstemännen vid sista parlamentsvalet. I Danmark halverades den socialdemokratiska röstandelen, vilket bl.a. kan sättas i samband med partiets förslag till beskattning av tjänstemännens pensionsfonder.

Anmärkningsvärd är vänsterflygelns frammarsch bland tjänstemännen i den offentliga sektorn. SF är nu näst största parti i denna väljarkategori, med mer än dubbelt så stor väljartillslutning

Tabell 13. Attityder till ekonomisk kontroll, socialisering och utgifter till försvaret i Danmark 1981 och Sverige 1982. Opinionsbalans (övertikt "vänstersvar").

	Danmark 1981	Sverige 1982	Differens Danmark- Sverige
Minska den statliga kontrollen över privat företagsamhet	- 2	-18	+16
Socialisera de stora företagen	-46	-52	+ 6
Minska försvarsutgifterna	+ 2	- 8	+10

Kommentar: Det danska materialet insamlades efter folketingsvalet 1981 för valforskningsgruppen av Gallup Markedsanalyse. Antal intervjuade: 933. Det svenska materialet har insamlats av SIFO efter riksdagsvalet 1982. Antal intervjuade: 515.

Tabell 14. Attityder till ekonomisk kontroll, socialisering och utgifter till försvaret bland danska partiets väljare vid folketingsvalet 1981 och svenska partiets väljare vid riksdagsvalet 1982. Opinionsbalans (övertikt "vänstersvar").

		VPK/ SF	Soc. dem.	FP/ Rad. v.	CP/ Venstre	M/ Kons.	Centr.- dem.	Fremskr.- partiet	Vänsterp. totalt	Borg. partier totalt
Minska den statliga kontrollen över privat företagsamhet	Danmark	+32	+10	-10	-34	-23	-15	- 2	+37	-16
	Sverige	+46	- 2	-36	-48	-54	.	.	+ 4	-48
	Diff. D-S	-14	+12	+26	+14	+31	.	.	+33	+32
Socialisera de stora företagen	Danmark	+11	-31	-43	-83	-86	-65	-78	-17	-74
	Sverige	+25	-23	-97	-87	-93	.	.	-17	-91
	Diff. D-S	-14	- 8	+54	+ 4	+ 7	.	.	0	+17
Minska försvarsutgifterna	Danmark	+59	+11	+25	-35	-40	-26	0	+27	-20
	Sverige	+63	+ 5	-36	-21	-48	.	.	+11	-32
	Diff. D-S	- 4	+ 6	+61	-14	+ 8	.	.	+16	+12
Antal intervjuade	Danmark	88	251	38	87	111	64	68	367	398
	Sverige	24	230	36	52	108	.	.	254	210

Kommentar: Det danska materialet insamlades efter folketingsvalet 1981 för valforskningsgruppen av Gallup Markedsanalyse. Det svenska materialet har insamlats av SIFO efter riksdagsvalet 1982.

som de konservativa. Var tredje av dessa väljare röstar nu på något av de vänsterradikala partierna, en markant ökning sedan början av 70-talet.²¹ Det skall ses mot bakgrund av vänsterflygelns stora framgångar bland väljare med högre utbildning. Detta förklarar också en del av skillnaderna mellan Danmark och Sverige ifråga om vänsterpartiernas tillslutning inom medelklassen och därigenom i klassröstningsindex. Visserligen är de offentliganställda tjänstemännen också den yrkeskategori där VPK står starkast men dess väljarandel är likväl endast hälften av SF:s.

Socialistisk folkeparti har också intagit positionen som näst största arbetarparti, en beteckning som under några år flitigt använts om fremskridtspartiet. Styrkeförhållandena mellan socialdemokratin och vänsterflygeln bland arbetarna i Danmark skiljer sig därigenom drastiskt från situationen i Sverige. Det kan för övrigt påpekas att dansk socialdemokrati fick problem med att bevara stödet bland arbetarväljarna redan vid mitten av 60-talet och att detta inte var något som utan varsel drabbade partiet 1973.

Centerpartiet och folkpartiet förlorade tillsammans tio procentenheter av arbetarklassens väljare vid 1982 års val. Eftersom moderaternas framgångar var obetydliga bland arbetarna bör vändningen från mittenpartierna till socialdemokratin ha varit omfattande bland dessa väljare. Som tidigare redovisats står vänsterpartierna i Sverige nu starkare bland arbetarna än någon gång tidigare under dessa år, med stöd av fyra femtedelar av LO-medlemmarna.

Sammanfattning

Det kunde konstateras att någon fast trend i form av fallande klassröstning varken förekommer i Sverige eller Danmark. Speciellt riksdagsvalet 1982 innebar en markant höjning av Alford's index som vid detta val fick det högsta värdet sedan 60-talet.

Det har också påvisats att det fall i indexvärdena som dock förekommit i ett längre perspektiv till stor del kan förklaras av förändringar i medelklas-

sens yrkesmässiga sammansättning. Även åldersvariationerna i klassröstningsindex har samband med strukturella skillnader mellan ålderskategorierna.

Rent statistiskt "förklarar" klassfaktorn numera en mindre del av variationerna i partivalet än tidigare. Men även detta har samband med ökningen i andelen tjänstemannaväljare. Procenten vänsterröster ligger där normalt på samma nivå som vänsterandelen i hela väljarkåren och i detta fall kan yrkestillhörighet alltså inte "förklara" partivalet. Det förekommer dock avsevärda skillnader inom tjänstemannakategorin: anslutningen till vänsterpartierna är således normalt större i den offentliga sektorn än i den privata; vänsterandelen varierar efter arbetets över- eller underordnade karaktär osv. När dessa faktorer beaktas stiger de statistiska sambandsmått.

Men det väsentliga är att det statistiskt signifikanta inte behöver vara det teoretiskt relevanta. Förändringarna i klassfaktorernas statistiska förklaringskraft har endast i mindre grad orsakats av ett ändrat väljarbeteende inom klasserna. Detta framgår inte minst vid beräkningar med Jandas index. Varken vänsterpartiernas *social attraction* eller *social reflection* har nämnvärt förändrats i Danmark eller Sverige.

I anknytning till genomgången av klassröstningen har behandlats de partimässiga förskjutningarna inom vänsterblocket och speciellt vänsterflygelns tillväxt i Danmark. Det visar sig att den relativt stora uppslutningen kring vänsterflygeln hos 60-talets unga väljare inte var ett livscykel fenomen: när denna kohort studeras ett decennium senare är de vänsterradikala sympatierna bevarade. Bland de väljare som tillkommit under 70-talet sker särskilt i Danmark en ytterligare stigning i tillslutningen till de vänsterradikala partierna.

Denna kohort skiljer sig också från de äldre väljarna genom en högre grad av ideologisk radikalism. Generellt har ökningen i vänsterradikalt röstande i Danmark dock inte parallellt i en ideologisk radikaliserings. Tvärtom förstärktes de ideologiska högerattityderna vid de sista parlamentsvalen både i Danmark och Sverige.

Tabell 15. Partival inom vissa yrkeskategorier. Danmark 1968-81 och Sverige 1970-82 (valda år). Procent.

Yrke och valår	Danmark											Summa procent	Antal inter- vjuade
	DKP ^b	VS	SF	Soc.- dem.	Rets- forb.	Rad. venstre	Krist. folkep.	Centr.- dem.	Venstre	Kons.- folkep.	Fremskr. partiet		
Arbetare													
1968	2	3	11	55	1	12	.	.	8	7	.	99 ^a	3 762
1979	3	3	6	58	3	3	1	1	6	4	12	100	820
1981	1	1	17	51	1	2	2	6	5	2	12	100	192
Diff. 1981-79	-2	-2	+11	-7	-2	-1	+1	+5	-1	-2	0		
Tjänstemän													
1968	1	2	7	26	1	17	.	.	10	32	.	96 ^a	2 961
1979	2	6	8	32	3	7	3	5	10	17	7	100	1 009
1981	2	6	13	24	2	6	2	14	7	17	7	100	253
Diff. 1981-79	0	0	+5	-8	-1	-1	-1	+9	-3	0	0		
Egenföretagare utom jordbruk													
1968	1	1	3	10	1	17	.	.	14	53	.	100	1 335
1979	0	1	2	15	2	3	1	4	12	32	28	100	254
1981	-	3	-	7	6	3	1	9	16	41	14	100	60
Diff. 1981-79	0	+2	-2	-8	+4	0	0	+5	+4	+9	-14		

^a Resterande procent tillföll Liberalt centrum och De uafhængige.

Kommentar: Data för jordbrukare redovisas inte i detta sammanhang.

Tabell 15, forts.

Danmark													
Endast förvärvsarbetande													
Tjänstemän, privatanställda													
1979	1	3	5	36	2	8	1	6	10	23	5	100	214 ^c
1982	2	3	7	17	2	10	-	18	10	24	7	100	103
Diff. 1982-79	+1	0	+2	-19	0	+2	-1	+12	0	+1	+2		
Tjänstemän, offentligt anställda													
1979	4	9	9	36	4	6	3	4	9	12	4	100	263 ^c
1982	2	9	20	28	2	3	2	10	3	12	9	100	125
Diff. 1982-79	-2	0	+11	-8	-2	-3	-1	+6	-6	0	+5		

^b Inkl. KAP och SAP.

^c Urvalet är här mindre än för kategorien "tjänstemän" ovan i tabellen.

Sverige											
Parti											
	VPK	S	KDS	CP	FP	M	Miljöp.	Övriga	Summa procent	Antal interv.	
Arbetare											
1970	6	64	2	15	9	5	.	0	100	4 669	
1979	6	63	1	16	7	7	.	0	100	1 947	
1982	7	68	1	11	2	9	1	1	100	333	
Diff. 1982-79	+1	+5	0	-5	-5	+2	+1	+1			
Tjänstemän											
1970	3	35	2	18	24	17	.	1	100	4 437	
1979	6	31	1	17	15	30	.	0	100	2 153	
1982	7	30	3	15	9	33	3	0	100	344	
Diff. 1982-79	+1	-1	+2	-2	-6	+3	+3	0			

Tabell 15 forts.

Egenföretagare
utom jord- och
skogsbruk

1970	2	21	2	26	26	23	.	0	100	913
1979	3	16	2	25	16	38	.	-	100	314
1982	2	12	-	27	3	55	1	-	100	53
Diff..1982-79	-1	-4	-2	+2	-13	+17	+1	0		

Kommentar: Data för jordbrukare redovisas inte i detta sammanhang.

Sverige
Endast förvärvsarbete.

Tjänstemän,
privatanställda

1979	4	31	1	16	15	33	.	0	100	1 025
1982	4	30	2	20	7	35	2	-	100	146
Diff. 1982-79	0	-1	+1	+4	-8	+2	+2	0		

Tjänstemän,
offentligt
anställda

1979	8	31	1	18	14	28	.	-	100	977
1982	11	29	3	9	12	33	3	-	100	173
Diff. 1982-79	+3	-2	+2	-9	-2	+5	+3	0		

LO-medlemmar

1979	7	66	1	13	6	7	.	0	100	1 752
1982	6	74	2	7	2	7	1	1	100	267
Diff. 1982-79	-1	+8	+1	-6	-4	0	+1	+1		

TCO-medlemmar

1979	5	39	1	17	14	24	.	0	100	1 303
1982	7	36	2	13	9	30	2	1	100	218
Diff. 1982-79	+2	-3	+1	-4	-5	+6	+2	+1		

Noter

- ^a Borre, ss 153–54. Samtidigt bör dock framhållas att Borre betonat de ideologiska faktorernas partistrukturerande betydelse.

Ifråga om utvecklingen i klassröstningen i Sverige är publicerade data inte lika entydiga. 70-talets indexvärden för klassröstning är lägre än tidigare decennierna (Pettersson; Stephens) men under 70-talet har förändringarna varit mindre (Holmberg).

- ^b De intervjuundersökningar, som ligger till grund för denna uppsats, har till största delen bekostats av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet och Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd (Danmark).

¹ Se Alford (1962, 1963).

² Jag vill i detta sammanhang tacka Asger Schultz, Gallup Markedsanalyse A/S samt Hans Zetterberg och Karin Busch, SIFO, för all hjälp och tillmötesgående.

³ 1982 företogs vissa ändringar i yrkesklassificeringen av SIFO-materialet. En del smärre omkodningar av de äldre SIFO-data har därför genomförts.

⁴ Detta har bl.a. samband med att partivariabeln här består av upplysningar om partipreferens vid intervjutillfället, enligt svar på frågan, vilket parti man skulle rösta på om det var folketingsval i morgon. Socialdemokraterna får i Danmark genomgående högre värden vid denna mätmetod än vid upplysningar om faktiskt röstande.

⁵ Se bl.a. Poulantzas; Olin Wright (1978, 1980).

⁶ Eftersom klasserna operationaliseras med hjälp av yrkeskategorier kommer i texten "klass" och "yrke" att användas synonymt.

⁷ Se exempelvis Jeppesen, ss 60 ff.

⁸ Se Janda, ss 41 ff. Walter Korpi har föreslagit användandet av Gini index (Korpi, ss 637 ff).

⁹ Dessa index har konstruerats för att undersöka partiernas *supporters*, varmed Janda avser de väljare som har partiidentifikation. Men detta bör inte förhindra att de kan användas i andra sammanhang, exempelvis för att undersöka partiers eller partikategoriernas väljartillslutning.

¹⁰ Det är ingen motsägelse i att de två index får skilda värden ett visst år. Särskilt förekommer detta om dimensionens kategorier har kraftigt varierande proportioner. Jfr Janda, s44.

¹¹ Holmberg, s320. Detta refererar dock till förvärvsarbetsmän och kvinnor.

¹² Jfr exempelvis Borre.

¹³ Senast undersökta tidpunkt har varit 1979. Bearbetningsgrundlaget har ej varit tillräckligt stort för sådana beräkningar på 80-talets material.

¹⁴ Om man vid viktstandardiseringen av 1979 ålderskategorier tar utgångspunkt i 1968 års yrkessammansättning, istället för strukturen i väljarkåren 1979, reduceras förändringarna i indexvärdet för denna kohort ytterligare.

¹⁵ Olof Petersson (ss 17 ff) anser sig dock finna stöd för en generationshypotes, men detta gäller primärt utvecklingen i Sverige från mitten av 50-talet till 70-talets mitt. Mot bakgrund av data för klassröstningen i skilda ålderskategorier under 70-talet anser inte Sören Holmberg att något fortsatt fall i klassröstningen kan förväntas (ss 312–13).

¹⁶ Med "vänsterflygeln" eller "de vänsterradikala partierna" avses här Socialistisk folkeparti (SF), Venstresocialisterne (VS), Danmarks kommunistiske parti (DKP), SKP/VPK samt de kommunistiska småpartierna.

¹⁷ Gränsen har dragits vid födelseåren 1949/50. Härigenom erhålles en mellangeneration som uppnått 20 års ålder senast under 60-talet.

¹⁸ Jfr också Petersson, s 18.

¹⁹ Detta framgår av material från valundersökningarna. Data redovisas inte här.

²⁰ Jfr Glans; Sauerberg.

²¹ Jfr Andersen och Glans.

Referenser

- Alford, Robert R. *A Suggested Index of the Association of Social Class and Voting*. Public Opinion Quarterly, 1962, ss 417–25.
- Alford, Robert R. *Party and Society. The Anglo-American Democracies*. Rand McNally, Chicago 1963.
- Andersen, Jørgen Goul och Glans, Ingemar. *Socialklasser og partivalg i 1970'erne*. Politica, 1981, ss 5–45.
- Borre, Ole. *Ideologi og partivalg i Danmark 1979* i Anckar-Damgaard-Valen, Partier, ideologier, väljare. Meddelanden från stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, Åbo 1982.
- Glans, Ingemar. *Politiska systemeffekter på ideologiska attityder*. Århus 1975.
- Holmberg, Sören. *Svenska väljare*. LiberFörlag, Uddevalla 1981.
- Janda, Kenneth. *Political Parties. A Cross-National Survey*. The Free Press, New York 1980.
- Jeppesen, Jens. *Statistisk metode II. Statistisk induktion*. Akademisk Boghandel, Aarhus 1969.
- Korpi, Walter. *Some Problems in the Measurement of Class Voting*. American Journal of Sociology, 1972, ss 627–42.
- Olin Wright, Erik. *Class, Crisis and the State*. New Left Books, London 1978.
- Olin Wright, Erik. *Varieties of Marxist Conception of Class Structure*. Politics and Society, 1980, ss 323–70.
- Petersson, Olof. *Väljarna och valet 1976. Valundersökningar. Rapport 2*. LiberFörlag Stockholm 1977.
- Poulantzas, Nicos. *Classes in Contemporary Capitalism*. New Left Books, London 1975.
- Sauerberg, Steen. *Den norske højrebølge – set fra Danmark*. Økonomi og Politik, 1982, ss 40–54.
- Stephens, John D. *The Changing Swedish Electorate. Class Voting, Contextual Effects, and Voter Volatility*. Comparative Political Studies, 1981, ss 163–204.

Worre, Torben. *Klassepartier og klassestemme i de nordiske lande*. Rapport på 5:e nordiska kongressen i statskunskap, Bergen 1978.

Worre, Torben. *Forandringer i det danske partisystems sociale grundlag*, i Pedersen, Mogens N. (red.), Dansk politik i 1970'erne. Samfundsvidenskabeligt Forlag, Viborg 1979.

Worre, Torben. *Class Parties and Class Voting in the Scandinavian Countries*. Scandinavian Political Studies, 1980, ss 299-320.

Appendix A

Beräkningen av Jandas index

Vid beräkningen av index för *social attraction* fastställer man först summan av de skilda kategoriernas absoluta avvikelser från medelvärdet för dessa kategorier. Det erhållna värdet divideras med kategoriernas antal, och detta medelvärde för avvikelserna normaliseras genom division med kategoriernas medelvärde. Genom en standardisering erhåller index ett värde mellan 0 och 1.

$$\text{Social Attraction} = 1 - \frac{\frac{\sum_{j=1}^k |X_j - \bar{X}|}{k}}{\frac{2(k-1)}{k} \bar{X}}$$

där k är antalet kategorier i dimensionen;
 X_j är den andel av kategorien j 's väljare som stöder partiet;
 \bar{X} är medelvärdet av de skilda kategoriernas procentuella tillslutning till partiet (vilket normalt inte sammanfaller med partiets procentuella andel av hela väljarkåren).

Vid beräkningen av index för *social reflection* finner man först summan av de normaliserade, absoluta avvikelserna mellan partiets och väljarkårens sammansättning inom dimensionen, varefter den erhållna siffran standardiseras.

$$\text{Social Reflection} = 1 - \frac{\sum_{j=1}^k \left| \frac{Y_j - G_j}{G_j} \right|}{2k - 2}$$

där k är antalet kategorier i dimensionen;
 y_j är den andel av partiets väljare som kommer från kategori j , av k kategorier;
 G_j är kategorien j 's andel av hela väljarkåren.

Appendix B

Folketingsvalen 1977, 1979 och 1981

	Antal röster		Procentuell fördelning av de avgivna rösterna				
	1977	1979	1981	1977	1979	1981	Differens 1981-79
Arbejderpartiet KAP	.	13 070	4 223	.	0,4	0,1	-0,3
Internationalen – Socialistisk Arbejderparti	.	.	2 034	.	.	0,1	+0,1
Danmarks kommunistiske parti	114 022	58 901	34 625	3,7	1,9	1,1	-0,8
Venstresocialister	83 667	116 047	82 711	2,7	3,7	2,7	-1,0
Socialistisk folkeparti	120 357	187 284	353 373	3,9	5,9	11,3	+5,4
Socialdemokratiet	1 150 355	1 213 456	1 026 726	37,0	38,3	32,9	-5,4
Danmarks retsforbund	102 149	83 238	45 174	3,3	2,6	1,4	-1,2
Det radikale venstre	113 330	172 365	160 053	3,6	5,4	5,1	-0,3
Kristeligt folkeparti	106 082	82 133	72 174	3,4	2,6	2,3	-0,3
Centrum-demokraterne	200 347	102 132	258 522	6,4	3,2	8,3	+5,1
Venstre, Danmarks liberale parti	371 728	396 484	353 280	12,0	12,5	11,3	-1,2
Det konservative folkeparti	263 262	395 653	451 478	8,5	12,5	14,5	+2,0
Fremskridtspartiet	453 792	349 243	278 383	14,6	11,0	8,9	-2,1
Pensionistpartiet	26 889	.	.	0,9	.	.	.
Summa	3 106 297 ^a	3 171 002 ^a	3 123 563 ^a	100,0	100,0	100,0	
Valdeltagande	88,7 %	85,6 %	83,2 %				

^a Inkl. ett mindre antal röster på kandidaterna utanför partierna.

(Appendix B, forts.)

	Antal mandat			Procentuell fördelning av mandaten		
	1977	1979	1981	1977	1979	1981
Arbejderpartiet KAP	.	—	—	.	—	—
Internationalen – Socialistisk Arbejderparti	.	.	—	.	.	—
Danmarks kommunistiske parti	7	—	—	4,0	—	—
Venstresocialister	5	6	5	2,9	3,4	2,9
Socialistisk folkeparti	7	11	21	4,0	6,3	12,0
Socialdemokratiet	65	68	59	37,1	38,8	33,7
Danmarks retsforbund	6	5	—	3,4	2,9	—
Det radikale venstre	6	10	9	3,4	5,7	5,1
Kristeligt folkeparti	6	5	4	3,4	2,9	2,3
Centrum-demokraterne	11	6	15	6,3	3,4	8,6
Venstre, Danmarks liberale parti	21	22	20	12,0	12,6	11,4
Det konservative folkeparti	15	22	26	8,6	12,6	14,9
Fremskridtspartiet	26	20	16	14,9	11,4	9,1
Pensionspartiet	—	.	.	—	.	.
Summa	175	175	175	100,0	100,0	100,0

Trots valnederlaget i december 1981 fortsatte den socialdemokratiska minoritetsregeringen, som bildats i oktober 1979 till avlösning av den ett år gamla koalitionsregeringen mellan socialdemokratiet och venstre. I september 1982 tillträdde en borgerlig fyrpartiregering, sammansatt av konservativa, venstre, centrum-demokrater och kristeligt folkeparti. Också detta är en minoritetsregering, med stöd av 37 procent av de 175 danska representanterna.

Efter denna regeringsombildning har de konservativa i opinionsundersökningarna ofta kunnat notera upp-

emot 25 procent av partisympatierna. Framgången har skett på bekostnad av samtliga övriga borgerliga partier. Detta skall primärt inte tagas som uttryck för en partipolitisk högervind utan har allmänt uppfattats som en följd av den s.k. statsministereffekten: innehavet av statsministerposten har i allmänhet varit en opinionsmässig fördel i Danmark efter 1973. Detta strider alltså mot den generella uppfattningen om det belastande i att inneha regeringsansvaret i en ekonomisk kristid.